

О. В. Самуляк,
асистентка

УДК 070.004.738.52

Саморегулювання як визначальний чинник діяльності віртуальних медіа в Україні

В статті проаналізовано принципи державної інформаційної політики України, висвітлено проблему діяльності мережових ЗМІ в позаправовому полі.

Ключові слова: інтернет-ЗМІ, комунікація, медіаправо, закон.

Інтернет надає засобам масової інформації багато нових можливостей: в мережі можна оперативніше оновлювати дані, подавати факти у мультимедійному форматі, поєднуючи відео-, аудіо- та фотофайли із текстами, редакції медіа ведуть зворотний зв'язок зі своєю аудиторією, що забезпечується інтерактивністю інтернету, а гіпертекстуальність сприяє швидкому поширенню новин у мережі Інтернет.

Нині доволі частовживаними є такі поняття, як «інтернет-ЗМІ», «віртуальні газети», «е-медіа». І саме це сприяє постановці актуальної проблеми: закріплення юридичного статусу ЗМІ за мережевими медіа-ресурсами.

Підвищення цікавості до мережових ЗМІ та зростання їхнього впливу на всі сфери громадського життя стає стимулом переосмислити основні принципи функціонування мережових медіа та вивести їх із позаправового поля діяльності. Адже функціонування усіх мережових ЗМК України відбувається без юридичного врегулювання відповідної діяльності. На думку Катерини Афанасьевої, «законодавче закріплення правового статусу інтернет-ЗМІ є одним із концептуальних завдань українського сегмента Інтернету. Прийняття відповідних законодавчих актів поширило б на е-медіа дію закону та дозволило притягти інтернет-видання до судової відповідальності у разі поширення недостовірної інформації. Сьогодні друковані ЗМІ ризикують, коли роблять посилання на мережеві матеріали. Адже у випадку, якщо опублікована ними інформація виявиться неправдивою, жодні посилання на інтернет-видання як на першоджерело інформації не знімуть із газети або телерадіокомпанії відповідальності» [1].

Разом із тим журналісти мережових видань не мають змоги користуватися правами журналістів, а відтак і сподіватися на свій захист під час конфліктних ситуацій, оскільки редакції, які вони представляють, офіційно не є ЗМІ.

Проблемі юридичного статусу мережових ЗМК присвячені праці Л. Городенко, М. Чер-

кес, К. Афанасьевої, Е. Кучер, однак дослідники медіаправа лише аналізують чинні проблеми, не пропонуючи конкретних шляхів їхнього вирішення.

Якщо оцінювати юридичний та етичний аспекти діяльності українських віртуальних медіа, то варто констатувати наступний факт: діяльність цього типу ЗМК регулюють здебільшого редакційні статuti, декларації та кодекси, порушення яких призводить до внутрішньоредакційних покарань за винятком ситуацій, коли журналіст порушує Конституцію України, чи Кримінальний кодекс України, чи подібні закони. Разом із тим працівник віртуальної редакції часто є незахищений, коли неправомірні дії вжиті проти нього, оскільки не має офіційного статусу журналіста.

На думку українського журналістикознавця Л. Городенко, «ознакою інформаційного інтернет-медіа є його права невизначеність сучасної законодавчої бази, спеціалізовані стандарти не містять термінів або пропонують некоректні та нелогічні пояснення, що трактують поняття інтернет-ЗМІ і не регулюють правила їх співпраці з іншими соціальними інститутами. Це проявляється у майже повній відсутності регулятивних актів на державному рівні» [2, 205]. На думку дослідниці, нинішні законодавчі акти не виконують управлінську функцію в царині інтернету, а носять декларативний, рекомендаційний характер, або ж патетичні, ні до чого не зобов'язуючі тези.

Це сприяє тому, що віртуальні медіа не завжди реалізують функцію соціальної відповідальності, адже знаходяться у позаправовому полі, а відповідно не служать для досягнення балансу між зовнішніми викликами і внутрішніми інтенціями розвитку сучасної інформаційної системи. Відповідно російська дослідниця мережової журналістики Л. Леонтьєва пропонує тригранник «захищеність – етичність – творчість» як можливість саморегулювання

ЗМІ, що відповідають, з одного боку, потребам населення в соціально відповідальній, людиноорієнтованій журналістиці і, з іншого боку, інтересам самих журналістів, знаходячи творчу незалежність за допомогою захищеності від різних форм диктату [3].

Аналізуючи проблему правового врегулювання діяльності мережевих ЗМІ, Ю. Бурило констатує, що нелогічною є ситуація, коли «розповсюдження масової інформації інтернет-виданнями залишається неврегульованим в правовій площині, а в сфері їх діяльності державне управління практично не здійснюється. Як наслідок відбувається ескалація загроз, пов'язаних з неконтрольованим і хаотичним розвитком Інтернет-ЗМІ, а саме: розповсюдження недостовірної інформації, що посягає на честь, гідність, ділову репутацію особи, розповсюдження секретної та конфіденційної інформації держави, пропаганда насильства, жорстокості, расової, релігійної ворожнечі, неонацизму, порнографії тощо. Водночас відсутність законодавчо закріпленого статусу засобів масової інформації за інтернет-виданнями в Україні не дає їм змоги користуватися пільгами, що надаються державою традиційним ЗМІ, правами і гарантіями, пов'язаними з професійною журналістською діяльністю, передбаченими чинним законодавством» [4]. Саме тому оперативного вирішення вимагає проблема визначення офіційного позиціонування мережевих засобів масової комунікації та визначення статусу працівників редакцій інтернет-ЗМІ, що можна забезпечити шляхом перегляду та вдосконалення сучасного законодавства України в медійній сфері.

Прийнято виокремлювати три типи регулювання діяльності ЗМІ: державне, громадське та саморегулювання. Але оскільки мережеві медіа нині поза увагою держави, а механізми громадського регулювання у віртуальному просторі практично неможливо втілити, то предметом активного обговорення наразі є саме концепція саморегулювання ЗМІ, тобто самоусвідомлення колективом мережевих редакцій своєї діяльності та наслідків її впливу на державу в цілому та окремих громадян зокрема. Причому прихильники концепції виділяють два її види: добровільне та законодавче (контрольоване законом) саморегулювання.

Добровільне саморегулювання – це слідування принципам редакційних статутів чи кодексів.

Законодавче регулювання здійснюється за допомогою відповідних органів, які засновані державними ЗМК. Найяскравішими прикладами є «Офком» (Office of communication) у Великобританії – незалежна організація, що

регулює діяльність телерадіоіндустрії; «Піклувальна рада» на ВВС («BBC Trust»), що позиціонує себе як редакційний орган, котрий відповідає за оперативну доставку ВВС-послуг та контроль напрямів редакційної та творчої діяльності, відповідно до рамок, визначених громадською довірою; Велике Журі Союзу журналістів Росії, яке є органом саморегулювання, що розглядає конфліктні ситуації морально-етичного характеру, що виникають в журналістському співтоваристві у зв'язку з виконанням журналістами своїх професійних обов'язків, в тому числі справи про порушення принципів і норм професійної журналістської етики.

В Україні аналогічні функції покладено на Комісію з журналістської етики, що є корпоративним інститутом громадянського суспільства, що розглядає конфліктні ситуації етичного та професійного характеру, які виникають в журналістському середовищі та між цим середовищем та громадськістю у зв'язку з виконанням журналістами свого професійного обов'язку. Однак попри це в державі абсолютно відсутня законодавча база, яка би на офіційному рівні регулювала діяльність мережевих ЗМК.

Нинішні реалії ставлять перед нами завдання продумати та реалізувати помірковану інформаційну політику, стимулюючи спрямовані процеси саморегуляції медіа-галузі, при цьому надаючи комунікативну легітимність органам влади, які незалежно контролюватимуть усі процеси медійної сфери. Постає гостра потреба формування системи взаємодоповнюваних відносин представників законодавчої влади та ЗМІ задля підтримки соціальної відповідальності учасників віртуального інформаційного простору, дотримання їхніх прав та свобод, зміцнення соціальної орієнтованості та етичності контенту, легітимізації діяльності мережевих ЗМК. Саме тому доцільно вести мову про розробку закону, який би врахував специфіку віртуальних мас-медіа та врегулював їхній статус, засади інформаційної політики, морально-етичні основи роботи у правовому полі.

1. *Афанасьєва К.* Правове врегулювання діяльності Інтернет-ЗМІ [Електронний ресурс] / К. Афанасьєва. – URL: <http://www.mediakrytyka.info/drukovani/pravo-ve-vrehulyuvannya-diyalnosti-internet-zmi.html>.

2. *Городенко Л.* Теорія мережевої комунікації : монографія / Л. Городенко ; [за заг. наук. ред. В. Ф. Іванова]. – К. : Академія Укр. Преси, Центр Вільної Преси, 2012. – 387 с.

3. *Леонт'єва Л.* Управляемая саморегуляция: поле медийной политики [Електронний ресурс] / Л. Леонт'єва. – URL: <http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2009/1/>.

4. Бурило Ю. Щодо визначення адміністративно-правового статусу Інтернет-видань та організаційно-правових засад державного управління в сфері їх

діяльності [Електронний ресурс] / Ю. Бурило. – URL: http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Pravo/2_burilo.doc.htm.

Подано до редакції 09. 04. 2013 р.

Samulyak Oksana. Self-regulation as a shaping factor of virtual media in Ukraine.

The article analyzes the principles of state information policy of Ukraine and highlights the problem of online media in extralegal field.

Keywords: online media, communication, media law, law.

Самуляк О. В. Саморегулирование как определяющий фактор деятельности виртуальных медиа в Украине.

В статье проанализированы принципы государственной информационной политики Украины, освещена проблема деятельности сетевых СМИ во внеправовом поле.

Ключевые слова: интернет-СМИ, коммуникация, медиаправо, закон.

